

CUPRINS

PARTEA ÎNȚAI

CAPITOLUL 1 ...	11
CAPITOLUL 2 ...	23
CAPITOLUL 3 ...	35
CAPITOLUL 4 ...	47
CAPITOLUL 5 ...	59
CAPITOLUL 7 ...	75
CAPITOLUL 8 ...	85
CAPITOLUL 9 ...	93
CAPITOLUL 10 ...	99
CAPITOLUL 11 ...	109
CAPITOLUL 13 ...	123
CAPITOLUL 14 ...	133
CAPITOLUL 15 ...	141
CAPITOLUL 16 ...	155
CAPITOLUL 17 ...	165
CAPITOLUL 18 ...	175

PARTEA A DOUA

CAPITOLUL 20 ...	199
CAPITOLUL 21 ...	213
CAPITOLUL 22 ...	223
CAPITOLUL 23 ...	235

CAPITOLUL 24 ...	243
CAPITOLUL 25 ...	253
CAPITOLUL 26 ...	265
CAPITOLUL 27 ...	271
CAPITOLUL 28 ...	275
CAPITOLUL 29 ...	287
CAPITOLUL 30 ...	295
CAPITOLUL 31 ...	305
CAPITOLUL 32 ...	315
CAPITOLUL 33 ...	321
CAPITOLUL 34 ...	327
CAPITOLUL 35 ...	341
CAPITOLUL 36 ...	347
CAPITOLUL 37 ...	357
CAPITOLUL 38 ...	367
CAPITOLUL 39 ...	379

Postfață ... 381

Mulțumiri ... 383

Glosar ... 387

Note despre surse ... 391

PARTEA ÎNTÂI

Era noiembrie 1914 și Nina Argenta privea fix altarul, încercând să se concentreze la Slujbă, din moment ce nu avea cale de ieșire. Parfumul cald de tămâie o învăluise, iar cuvintele preotului, combinate cu sanctuarul luminat doar de licăriri, îi dădeau o stare de somnolență. Era duminică și, ca în fiecare duminică din cei zece ani pe care îi petrecuse pe pământ, stătea acolo solemnă, plictisită de învățăturile textelor antice ale Sfintei Biblii Romano-Catolice.

De sub tavanul boltit de la *Chiesa della Natività di Maria*, o privea statuia Fecioarei Maria dintr-o parte a bisericii. Lumânările iluminau vălul albastru și expresia blândă a Fecioarei, astfel încât jumătate din chip îi strălucea la propriu, iar cealaltă îi era în umbră. Nina tremura, trăgându-și puloverul pe umeri. Materialul gros pe care îl simțea sub degete o făcea să se simtă în siguranță. Îl primise în dar de la mama sa de ziua ei, ce fusese în urmă cu două săptămâni – cele două aveau aceeași zi de naștere.

„Ne-am născut la răscruce de luni, suntem pasionale, loiale. Un dar pentru darul meu”, i-a spus mama când i-a oferit Ninei cadoul albastru ca ochii ei azurii. Îi acoperea rochia care odinioară

fusese albă, atunci când o purta sora ei mai mare. Se rezema acum de peretele solid al stranei, studiind culorile tablourilor de Frigimelica și Forabosco de pe pereții înalți ai bisericii. Veșminte de un roșu-burgund bogat, asemeni sângelui uscat, auriu strălucitor, piele pictată pe pânză plană pentru a proiecta luminile și curbaturile. Era destul de ușor să te lași distras de la Slujbă fiind înconjurat de o asemenea complexitate.

Femeile din familia ei stăteau în dreapta: șapte dintre ele, în rândul din spatele măicuțelor, la locul de onoare. Femeile Argenta ocupau aceeași strană în fiecare duminică. Onorina, cu patru ani mai mare, perfectă și pioasă, își ținea ochii închiși și se ruga cu un rozariu strălucitor înfășurat în palmele ei împreunate, indiferentă față de cele trei surori mai mici care o necăjeau pe mama lor alături. Tatăl și fratele mai mic, Vante, stăteau în față cu ceilalți bărbați. Bărbații în față, femeile în spate, separați de măicuțe. Fratele mai mare al Ninei, Antonio, nu era cu ele astăzi. La micul dejun s-a creat o tensiune între el și mama lor, iar ea se gândea că acesta ar fi motivul pentru care nu a venit și el. Preotul va observa cu siguranță. Mama va fi dezamăgită. Nina știa cum e să o faci să se simtă așa.

Vălul ce-i stătea pe cap a alunecat când a privit în sus la crucifixul impunător de deasupra altarului. Așezându-și dantela înapoi pe creștet, a ratat un răspuns la rugăciune, fapt ce a făcut-o pe mama să-i arunce priviri cu o sprânceană ridicată. Adelasia Dalla Santa Argenta nu era o femeie pe care să vrei să o enervezi, în special la Liturghie. În caz contrar, dacă nu erai cuminte, te aștepta acasă lingura ei de lemn, să te bată la *culo*. Avea reputația de femeie severă nu doar cu propria-i familie, ci cu întreg orașul. Fiind singura moașă cu școală din Fonzaso și din satele alăturate, a adus pe lume fiecare copil pe care îl știa Nina, căpătându-și porecla *La Capitana*, „Căpităneasa”. Se zvonea că și preotului îi era teamă de ea.

Nina își zărea tatăl, Corrado Argenta, printre capete și veșminte, mișcându-se de pe un picior pe altul. Pleoapele îi cădeau

și lui de plictiseală, dar privea din când în când înapoi, să vadă ce fac soția și mama lui, femeii de care îi era la fel de teamă ca și copiilor. *Nonna* Argenta, mică și severă în rochia ei neagră și cu capul acoperit, era singura, în afară de Onorina, care era captivată de Liturghie. *Nonna arată ca o strega*, gândea Nina, îi mai trebuie doar o mătură să-și ia zborul.

Nina a oftat ușurată când a venit vremea împărtășaniei. În sfârșit! Liturghia era așadar pe sfârșite, iar ea abia aștepta să se întoarcă lângă sobă, citindu-și cartea, după ce le va ajuta pe *Mamma* și pe *Nonna* să pregătească *polenta*, mămăliga pentru cină. S-a dus pe culoarul de marmură, a trecut de măicuțe, apoi a îngenuncheat în fața altarului scoțând limba afară, în așteptarea Trupului lui Hristos. După ce a primit împărtășania, și-a făcut semnul crucii și s-a dus înapoi la locul ei. Gustul de hârtie cremoasă încă îi învăluia gura cât se întreba de ce Dumnezeu ar vrea să vadă copiii cu genunchii răniți și șezuturile amortite, ca să-i lase în Rai.

Rândurile trecătoare de bărbați au îngenuncheat la rugăciune după Împărtășanie; a văzut familia Pante, cea numeroasă, ocupând două bănci din fața bisericii, iar Pietro, unul dintre colegii de clasă ai surorii sale, aplecat fără menajamente în strană, încercând să-și ajute frățiorul cu șireturile de la pantofi, legate împreună de cineva ca să se împiedice. Un roșcovan cu părul vâlvoi ghemuit pe scaunul din spate era cel mai probabil făptașul. După ce și-a ajutat fratele, băiatul din familia Pante s-a așezat înapoi în strană, iar ochii i s-au întâlnit cu ai Ninei, căreia i-a zâmbit subtil. Aceasta a ezitat înainte de a-i răspunde cu un zâmbet. Fecioara Maria încă o privea. *Ar trebui să mă rog după ce am primit Trupul lui Hristos*. S-a întors la locul ei, apoi a îngenuncheat din nou, așezându-și genunchii răniți pe lemnul rece, așteptând finalul Liturghiei.

— *Fratelli e sorelle*, a spus Don Segala după ce a încheiat Liturghia, vă rog să facem o rugăciune specială astăzi. Încă un grup pleacă mâine către America. Vor merge spre Genova și apoi

vor face o călătorie lungă cu vaporul. *Signori*, vă rog să veniți lângă mine la altar!

Stranele au început să scârțâie cu ecou în biserică, iar un grup de cinci bărbați și trei băieți s-a dus în față. Spre surprinderea Ninei, băiatul Pante era unul dintre ei. *Este posibil ca un băiat atât de tânăr să plece în acea călătorie?* Emană seriozitate prin modul în care stătea lângă ceilalți bărbați, toți cu un cap mai înalt decât el; chipul îi era sobru. Stătea cu bărbia ridicată, mândru; bărbia îi era fină, spre deosebire de a celorlalți. Pe trupul slab atârna o geacă maro peticită, care-i era prea mare. *Mă întreb câți alți frați au purtat geaca aia înainte.*

Preotul a strigat numele fiecărui bărbat.

— Doamne, te rugăm să-i binecuvântezi pe acești bărbați și să le oferi o călătorie sigură spre America. Ajută-i să prospere acolo și, dacă asta e voința Ta, adu-i înapoi în siguranță, la familiile din Fonzaso.

Enoriașii s-au unit într-un mare „Amin”. Când Pietro s-a întors la locul său, s-a uitat înapoi la strana familiei Argenta, a zâmbit crispat și a făcut un semn din cap. Nina a încercat să-și dea seama dacă se uita la ea sau la sora ei, dar Onorina și-a aplecat capul rapid. Și Fecioara o privea, de altfel.

Nina știa că plecau mulți bărbați din Fonzaso să-și găsească de muncă în străinătate. L-a auzit pe tatăl ei menționând asta mamei sale – *emigranti* – dar nu și-a imaginat niciodată că vor pleca persoane atât de tinere. Acest lucru o neliniștea, iar inima îi bătea în timp ce mintea i se umplea de întrebări. Pietro Pante, care locuia cu familia sa la distanță de câteva străzi, cel care mergea la școală cu sora ei, pleca acum în America.

America!

Cel mai departe călătorise la Padova cu mama ei și la Bergamo o dată. *Ce palpitant! Ce-o să se întâmple cu el? Cum este să navighezi pe un vas, atâția kilometri, către o țară nouă? Să începi o viață departe de Fonzaso?*

Liturghia s-a terminat și enoriașii s-au ridicat cântând. Nina a început și ea să cânte cu zel, iar când a privit-o din nou pe Fecioara Maria, i s-a părut că Madonna îi zâmbea.

După ce Don Segala și băieții de altar au terminat procesiunea, enoriașii au ieșit din biserică la fel ca într-o mică paradă. Pe uși a dat năvală muzica de orgă, transformată apoi în conversații pe grupulețe, iar toată *piazza* zumzăia în dialect. Când Nina a sărit pe treptele bisericii înapoi în aerul de toamnă, Muntele Avena s-a ridicat în fața ei, urcând maiestuos spre cer, cu stâncile calcaroase gri brăzdate de zigzaguri de verdeață. Soarele de noiembrie îi încălzea umerii în timp ce privea la vârfurile Dolomiților acoperiți de zăpadă, pre-Alpii care îmbrățișau Fonzaso și despărțeau Italia de Austria.

Nina privea acum mai sus, dincolo de clopotnița bisericii, dincolo de orologiu, zărind un mic castel în munți, *Eremo di San Michele*. Într-una din plimbările lor în căutare de ciuperci, tatăl ei o învățase că, în urmă cu câteva secole, oamenii au construit o capelă în munți dedicată Sfântului Michele, protector în fața răului. I-a spus că oamenii obișnuiau pe atunci să-și ridice case de lemn, dar incendiile erau dese, astfel încât au instalat un gardian care să trăiască lângă capelă, într-o locuință specială, ce arăta ca un castel în miniatură. Cetățenii îi plăteau o taxă autoimpusă, constând într-un sac mare de mălai, iar el îi anunța prin clopote dacă aveau loc incendii care puteau devasta orașul. Acum se construiau mai mult case de stucatură și piatră, dar gardianul a rămas acolo. *S-o fi simțind singur?* se întreba Nina. *Are Slujba lui proprie pe munte? Mă vede dacă stau aici, în piazza?* La școală, măicuțele au spus că *Eremo di San Michele*, ori San Micel, așa cum îi spuneau mai des, era singurul lucru pe care și-l puteau aminti

călătorii ce veneau din provinciile Trento sau Vicenza Belluno, în calea lor pe drumul Paolina, construit de romani. Pentru Nina, era liniștitor să știe că bărbatul din castel îi veghea.

— Așadar, ai rezistat la Slujbă, Ninetta?

Papà a apărut în spate, vorbind tare peste zgomotul de fond. Volumul vocii sale o făcea să tresară, ca de obicei, dar nu putea decât să-i zâmbească. Fiecare cuvânt venea ca un anunț tunător când era printre alți bărbați și departe de *Mamma*.

— *Papà*, tu nu pleci în America, nu? a întrebat Nina, privind în sus la urechile lui mari.

— America? Nu! Sunt fericit aici, în Fonzaso, să-mi văd Ninetta în fiecare zi. De ce, vrei să plece? a ghiontit-o pe umăr și a gădilat-o pe gât.

Concentrată pe obținerea unui răspuns, fata îl privea serios:

— Acum trimit și copiii, nu? Băiatul Pante, Pietro, sigur nu e suficient de mare să plece fără familie. Nu o să-i trimiți pe Antonio sau pe Onorina, nu?

Pe chipul bărbatului s-a așternut un zâmbet, necăjind-o:

— O, așadar nu pe mine vrei să mă vezi dus – tu visezi la America!

Capetele din piață s-au întors când a spus asta.

Înainte ca ea să mai zică ceva, s-a apropiat Teodosio Pante pentru un salut. Corrado a salutat și el dintr-un gest.

— Teo! Tocmai ce-i spuneam Ninettei despre băiatul tău care pleacă spre America, l-a bătut pe celălalt bărbat pe umăr. De ce nu vii pe la noi astă-seară la un pahar? I-am invitat și pe ceilalți. O să ciocnim cu ei înainte de a pleca. Le dau și niște *grappa* să aibă pe drum.

— *Perfetto*, a spus Teodosio. Patriarhul progeniturilor numeroase ale familiei Pante, tată pentru paisprezece copii, deja și-a trimis un fiu în America. Orice scuză ca să bem din *grappa* ta este binevenită. Apropo, a spus el pe o voce mai șoptită, i-ai dat veștile Adelasiei?

Corrado a sărit ca ars, privind-o pe Nina, apoi iarăși pe Teodosio.

— E bine, a murmurat el neobișnuit de încet, treci diseară. În timp, o să se obișnuiască ea cu ideea.

— Cu ce idee să se obișnuiască, *Papà?* a întrebat Nina, oprindu-se din lovitul unei pietre cât aștepta finalul conversației celor doi. *Ce nu știe Mamma? Niciodată nu e de bine când i se ascunde ceva.*

— Nu-ți face griji, Ninetta, a încercat Corrado s-o liniștească. Totul va fi bine.

Nina s-a întors văzând-o pe *Mamma* ieșind ultima din biserică, împreună cu preotul și măicuțele. Arăta la fel de solidă ca reputația ei, într-o rochie gri ce o acoperea în totalitate, de la gâtul gros până la gleznelor puternice; era de două ori cât *Papà*. Mama ei, Don Segala și măicuțele stăteau vorbind pe treptele bisericii; mereu aveau lucruri importante de discutat.

Nina și Corrado au venit și ei să salute familiile Corso și Ceccon. Bărbații zâmbeau și îl băteau pe Corrado pe spate, întrebându-l cum este să lucreze la fabrica de cherestea, provocându-l la jocuri de *bocce* și invitându-l la tavernă să bea o bere. Nina își saluta colegii de școală, iar copiii se alergau prin piațetă, eliberați acum de limitările bisericii. În curând, soarele a fost înghițit de nori, frigul s-a întesit, iar familiile din Fonzaso și-au croit drum pe străzile vântoase către casele cu acoperiș de teracotă, în care ardeau focurile. Nina a mai ridicat o dată capul către San Micel și a simțit cum o privește gardianul, în timp ce oamenii se dispersau pe străduțe și alei. Împreună cu Adelasia, familia Argenta a pornit către Via Calzen.

Pietricelele se mișcau ca un covor de scoici sub pașii lor pe drumul către casă. Fumul emanat de frunzele arse și din coșurile de pe acoperiș se lovea de aerul de munte, în timp ce ei treceau pe

lângă casele familiilor Corso și Bof, vecini dinainte de *Risorgimento*. Deși Nina auzea pâlăvrăgelile entuziasmate ale lui Vante de lângă ea, gândurile îi fugeau la America, la vapoarele de pe ocean. *Ce se mânăncă în America? E atât de departe, e o altă lume.* Curând, familia s-a apropiat de casa *stucco* cu două etaje, cu balconul ieșit în afară pe fațadă, care arunca o umbră în soarele amiezii. *Casele lor or fi la fel? Așa va arăta noua casă a lui Pietro?*

Când au ajuns acasă, le-a ieșit în cale Alberto Giocomin, tremurând afară, fără haină. Nina și-a dat seama că nici la biserică nu îl văzuse.

— Adelasia, slavă Domnului! și-a ridicat mâinile, alergând către mama Ninei. Am alergat până aici. Lucia e pe cale să nască. Poți să vii? chipul lui rotund era înlemnit de teamă când i s-a adresat mamei ei.

— *Și*, l-a liniștit aceasta. E devreme, dar când ai gemeni se mai întâmplă.

Lucia Giocomin avea o burtă uriașă cu doi bebeluși înăuntru, dar restul corpului ei era bolnăvicios de subțire, lucru ce-i dădea un aspect șubred. Ninei îi era milă de femeie de fiecare dată când o vedea la fântână să scoată apă. Adelasia s-a întors către soț și copii:

— Mă întorc după cină, i-a făcut un semn aprobator lui Corrado. Nu e nevoie să mă așteptați.

Fără să se oprească măcar cât să spună și el ceva, s-a dus rapid în casă pentru a-și lua geanta de *ostetrică* și în câteva momente trupul ei solid a trecut pe lângă Nina aproape fugind, cu Alberto pe lângă ea. Nina îi privea simțind cum se duceau puțin din planurile pe care le avea pentru duminică după-amiază, știind că mama ei nu va fi acolo. A ascultat pașii celor doi lovind pietrele pe Via Calzen, până când *Nonna* Argenta a readus-o cu picioarele pe pământ:

— Mereu pune alte familii pe primul loc, murmură bătrâna cu vocea ei croncănită. Nu-i de mirare...

Vobele ei s-au pătălit, iar Nina a intervenit, imitând tonul sigur al mamei și îndreptându-și umerii, așa cum făcea Adelasia când vorbea cu Corrado:

— Mămăliga e deja făcută, a spus ea, îndreptându-se cât să fie și mai înaltă, într-o manieră care în accepțiunea ei era tipică adulților. Și pot să fac sosul chiar eu. M-a învățat *Mamma*, pentru vremurile în care nu e ea acolo.

Au mâncat mămăligă cu sos făcut din roșiile crescute pe bucățica lor terasată de pământ, cu niște brânză delicioasă făcută la cuptor, din laptele unei capre pe care o țineau în cealaltă parte a curții. Aromele cremoase îi încălzeau la fel de mult ca dogoreala cuptorului de piatră.

Deși era mândră de statutul Căpitănesei în oraș și înțelegea că acest lucru le oferea multe lucruri frumoase pe care alte familii nu și le permiteau, Nina nu se putea opri din uitat la scaunul gol pe care trebuia să stea mama ei. Când surorile mai mici au început să se certe la masă, le-a muștrat ca un adult. Aproape că terminaseră de mâncat atunci când Antonio a coborât din podul în care el și Vante dormeau lângă coceni uscați de porumb și pleavă lăsată acolo pentru foc. A adus câțiva jos și i-a aruncat pe foc înainte de a se așeza la masă. Apoi și-a mâncat cina, privind în gol în căldura care îi înconjura, după care s-a întors imediat în pod, fără să scoată un cuvânt. Nina s-a încruntat, gândindu-se la absența lui de la Slujbă, la absența lui din familie astăzi. Niciodată nu a fost atât de liniștit.

După ce-au luat masa în acea după-amiază, *Nonna Argenta* s-a așezat pe patul pe care îl avea în sufragerie în spatele sobei. Soarele de toamnă apunea devreme, iar casa era deja afundată în beznă, cu excepția strălucirii focului. Umbrele pâlpâiau în jurul Nonnei,

care tricota, fericită să se odihească în timp ce Nina, Onorina și Vante făceau curățenie. Cei mici s-au retras în dormitorul fetelor de la etaj, ca să se joace. Corrado a urcat să stea de vorbă cu Antonio.

Cu toată treaba în sfârșit pe terminate, Nina și-a găsit cartea, tot în locul în care a lăsat-o dimineată, și s-a dus în sufragerie, cufundându-se în balansoarul cu perne moi. Cât își căuta locul perfect, era atentă să nu se apropie prea tare de focul ai cărui tăciuni mai săreau, lansând ace de aur în aer. Căldura învăluisese camera, iar mireasma mesei luate recent infuza locul cu confort.

Nina și-a deschis cartea la pagina la care lăsase un cartonaș cu o rugăciune a Fecioarei Maria, ca însemn. După prima propoziție, în încăperea a intrat sora ei mai mare, întrerupându-i lectura. Nina nu se putea abține din a se uita peste carte la Onorina, care stătea în fața ei pe canapea și cosea. Toată lumea recunoștea frumusețea Onorinei. Părul ei negru scăpa din bentiță sub forma unor bucle ce-i curgeau pe chip, încadrându-i ochii închiși la culoare. Spre deosebire de Nina, al cărei corp era o singură linie lungă, Onorina, acum în vârstă de paisprezece ani, avea forme elegante. Chiar și cusătura ei era grațioasă. Nina își studia propriile mâini ciudate, aflate la capătul încheieturilor slabe. Grațioasă nu era. Desigur, *Nonna* încercase să o învețe să coasă, dar nu a fost niciodată prea pricepută. Chiar și simpla pungă pe care a cusut-o ca să exerseze a ieșit atât de deformată, că au făcut-o cârpe pentru curățat pe-afară. *A oftat. Măcar eu știu să fac sos.*

Mintea i-a fugit înapoi la anunțul din biserică. Cei mai recentți *emigranti*. *Dacă Onorina pleacă în America precum Pietro Pante? Don Segala a zis că bărbații lucrau în mine de cărbuni; dacă Onorina ar pleca, n-ar putea să facă asta. Ce-ar face însă? Ce mai e pe acolo?* Nina și-a lăsat cartea jos, s-a dus pe lângă sora ei, prin bucătărie, și a ieșit pe ușă, ajungând afară, pe bucățile de iarbă pe care înghețul nu le acoperise încă. Contrastul dintre căldura casei și exteriorul rece a șocat-o, iar ea a devenit extrem de conștientă de locul în